

Isän pitkä odotus

SOTAORVOT Vaiettu historia on avautumassa. Sotaorvot peräivät valtiolta julkista tunnustusta.

JARI NIEMELÄ

Kangasalla asuva **Erkki Lehtelä**, 69, katsoo kirjasta isänsä armeijakuvaa. Urpo Lehtelä kävi talvisodan ja taisteli jatkosodassa Syvärin rintamalla, kuten Urjalan miehet yleensäkin. Peräytymisvaiheessa hän haavoittui vakavasti kesäkuussa 1944 Viteleenjoen Suurmäen taisteluissa.

– Tilanne oli kuulemma hyvin kriittinen ja sekava. Sinne isä lopulta jäi. Elosa hän vielä oli, kertoo Lehtelä 67 vuoden takaisista asioista.

Sotavankeja virtasi takaisin Suomeen vielä 1940-luvun lopulla, mutta Urpo Lehtelää ei kuulunut, eikä hänestä saatu mitään tietoja. Urjalan sankarihautaan hänet siunattiin 1951, vaikka miestä ei koskaan kotiin saatu.

– Eipä minulla muistukuvia noista ajoista ole, olin vajaan kolmen vanha. Ihan pienenä en osannut isää kaivatakaan. Olin Urjalan Honkolan kylän ainoa sotaorpo.

– Vasta kun pääsin 13-vuotiaana ammattikouluun Forssaan ja piti miettiä mille linjalle hakisi, asiat tulivat mieleen. Yleensähan ennen vanhaan seurattiin isän tai vaarin jälkiä. Minulla ei ollut mitään seurata, niinpä riipaisin paperiin että sähkölinjalle. Siinä tuli tehtyä ammatinvalinta.

Lehtelä kertoo, että vasta vanhemmiten isän kohtalo rupesi kiinnostamaan: että minkähänlaiseksi nuoren Erkin elämä olisi muodostunut, jos isä olisi ollut rinnalla kaitsemassa ja opastamassa?

– Olen tehnyt toivoretkiä Aunuksen Karjalaan. Viime kesänä kävin Suurmäellä, jossa isäni luultavasti menehtyi. Kirjoittelin Karjalan eri virastoihin, mutta mitään tietoa ei ole herunut. Kyllä tämä isän etsintäprosessi alkaa olla jo loppuun käyty.

– Täytynee tunnustaa, että kun neuvostoliittolaiset sotilaat tulivat Suurmäkeen, eivätköhän

Tampereen Seudun Kaatuneitten Omaiset ry:n puheenjohtaja Erkki Lehtelä, 69, ihmettelee, miksi sotaorpojen kohtaloista vaiettiin niin monta vuosikymmentä. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen asioista on voitu puhua, ja nyt on meneillään sotaorpojen rekisteröinti. Tavoitteena on valtiovallan tunnustus sodassa kärsineille.

he lopettaneet isän siinä. Kun paikallisten kanssa juttelin viime kesänä, nuoremmat kertoivat vanhempien puhuneen, että sinne haudattiin sekaisin niin venäläiset kuin suomalaisetkin. Ei siinä varmaankaan suomalaisen henki paljon painanut.

Ylimääräinen taakka.

Sellainen Lehtelän mielestä sotaorvoille sýsýttiin: piti olla jotenkin sankareita, kun isä kuoli sankarivainajana. Mistään ei saanut valittaa, tuntui että sotaorpoja ikään kuin tarkkailtiin. Ilmapiiri sodan jälkeen oli tunkkainen, hävitty sota oli arka paikka, eikä siitä saati vainajista puhuttu.

– Oli iso juttu kun Neuvostoliitto hajosi. Sen jälkeen sotaveteraanipuolen arvostus lähti nousuun. Sotaorpojen asioita on ryhdytty selvittämään oikeastaan vasta 2000-luvulla.

– Sota-arkistossa kaivelin isästä tietoja kymmenisen vuotta sitten. Kantakortteista sain ensimmäisen

kerran tietoa, minkä pituinen ja painoinen hän oli, mikä oli saappaan koko, mikä oli silmien väri, millainen terveydentila hänellä oli. En tiennyt mitään tällaista aiemmin. Sitten selvisivät taistelupaikat sun muut. Äitini jollakin tapaa katkeroitui sodan jälkeen, eikä pystynyt puhumaan näistä asioista.

Sotaorpoja on Suomessa elossa noin vajaat 30 000. Kaatuneitten Omaisten Liitto on ryhtynyt kampanjaan, jolla pyritään keräämään kaikki sotaorvot yhteen ja samaan rekisteriin. Nyt nimiä on kasassa noin puolet. Aiemmin tällaista rekisteriä ei ole ollut olemassa.

– Sotaorvoista tehtiin aikoinaan jonkinlainen tabu, häpeä, josta ei voinut puhua.

– Haluamme että valtiolta tunnustaisi meidät, sodasta kärsimään joutuneen ryhmän. Monelle se olisi henkisesti iso asia. Tämä ei maksaisi valtiolle mitään, se olisi vain kun-

Rekisteröinti loppusuoralla

- ▶ rekisteröitymislomakkeen saadakseen sotaorvon tulee ottaa yhteyttä Erkki Lehtelään (puh. 040-5185537 tai erkki.lehtela@pp.inet.fi)
- ▶ rekisterilomake on myös tulostettavissa nettisivuiltamme www.tsko.palvelee.fi
- ▶ lomake palautetaan: Tampereen Seudun Kaatuneitten Omaiset ry, c/o Helena Kallio, Siivikkalankatu 9 A, 33400 Tampere
- ▶ rekisteröityminen ei edellytä jäseneksi liittymistä

niavelan lunastamista.

Lehtelän mukaan taustalla on myös ajatus järjestelmästä, jossa jossakin vaiheessa kaikkein huonoimmassa asemassa oleville sotaorvoille voitaisiin saada sotaorpostatutuksella esimerkiksi kuntoutusta tai muuta sosiaalista tukea sotaveteraanien malliin.

Malmin teos sai sotaorvot liikkeelle

JARI NIEMELÄ

Sotaorpojen arvostusta on ryhdytty peräämään vasta 2000-luvulla. Keskeinen moottori asiassa oli Tampereen yliopiston viestintäpäällikön, kirjailija **Timo Malmin** teos *Isän ikävä* (2001).

– Olin tehnyt tutkimustyötä sotavankien suhteen, ja kuumeisesti mietin, mistä temasta ei olisi vielä kirjoitettu. Huomasin että sotaorvoista ei ole puhuttu mitään. Lahdes-ta löysin sikäläisten veteraanien edustajan **Eva Bisterin**, joka sanoi, että olet vastaus rukouksiimme, muistelee Malmi.

Bister antoi oitis 20 sotaorvon nimen, ja he kertoivat Malmille tarinansa kirjaan. Kirjan ilmestymisen jälkeen maahan alkoi pulpahdella uusia sotaorvohdistyksiä, jotka pienten jäsentenvälisen

Kirjailija Timo Malmi.

jälkeen yhdistyivät kaikki Kaatuneitten Omaisten Liittoon. Malmin teoksen jälkeen sotaorvoista on kirjoitettu lukuisia teoksia, muun muassa eri yhdistykset ovat olleet aktiivisia julkaisijoita.

– Kirjani teki julkiseksi sotaorvot, jotka häpeällisenä asiana oli jo siirretty syrjään. Samaan aikaan pauhattiin isänmaallisuudesta, mutta sotaorvot olivat tulleet liian arkiseksi asiaksi, unohdetuiksi.